

Μηδενισμός στη Λεωφόρο της Πληροφορίας: Η Ανωνυμία εναντίον της Δέσμευσης στην Παρούσα Εποχή

Τέσσερα

Ο Θεός είπε στον Αβραάμ, ‘Σκότωσε για μένα έναν γιο’ ...
Λοιπόν, λέει ο Αβραάμ, ‘Που θέλεις να γίνει αυτός ο σκοτωμός;
Ο Θεός λέει, ‘Έξω στη Λεωφόρο 61’
Λοιπόν ο Mac the Finger είπε στο Louie the King
Έχω σαράντα κόκκινα άσπρα και μπλε κορδόνια παπουτσιών
Και χίλια τηλέφωνα που δεν κουδουνίζουν
Ξέρεις που μπορώ να ξεφορτωθώ αυτά τα πράγματα
Και ο Louie the King είπε άσε με να σκεφτώ για ένα λεπτό (λιγάκι) γιε μου
Και λέει ναι νομίζω ότι μπορεί να γίνει εύκολα
Απλά κατέβασε τα όλα στη Λεωφόρο 61.
Τώρα ο περιπλανώμενος χαρτοπαίκτης βαριόταν πολύ
Προσπαθούσε να δημιουργήσει έναν επόμενο παγκόσμιο πόλεμο
Βρήκε έναν διαφημιστή που σχεδόν έπεσε στο πάτωμα
Είπε ότι ποτέ δεν είχε ασχοληθεί με κάτι τέτοιο μέχρι τώρα
Αλλά ναι νομίζω ότι μπορεί να γίνει εύκολα
Αλλιώς θα βγάλουμε κάποια κερκίδα έξω στον ήλιο
Και θα τη βάλουμε στη Λεωφόρο 61.

Bob Dylan, ‘Highway 61 Revisited’

Στο τμήμα του βιβλίου του *Μια λογοτεχνική αναδρομή*, γραμμένο το 1846, με τίτλο ‘Η παρούσα εποχή’¹ ο Kierkegaard προειδοποιεί ότι η εποχή του χαρακτηρίζεται από μια αμερόληπτη σκέψη και περιέργεια που ισοπεδώνουν όλες τις διαφορές θέσης και αξίας. Με τα λόγια του, αυτή η αποστασιοποιημένη σκέψη ισοπεδώνει όλες τις ποιοτικές διακρίσεις. Όλα είναι ίδια στο ότι τίποτα δεν έχει αρκετή σημασία ώστε να θέλει κάποιος να πεθάνει γι αυτό. Ο Nietzsche έδωσε όνομα σε αυτή τη νεωτερική κατάσταση την ονόμασε μηδενισμό.

Ο Kierkegaard κατηγορεί γι’ αυτήν την ισοπέδωση αυτό που αποκαλεί Κοινό. Λέει ότι ‘Για να συμβεί κατάλληλη ισοπέδωση πρέπει πρώτα να υπάρξει ένα φάντασμα, το πνεύμα του, μια τερατώδης αφαίρεση, που συνολικά περικλείει κάτι το οποίο είναι ένα τίποτα., μια οφθαλμαπάτη- αυτό το όραμα είναι το κοινό.’² Αλλά η πραγματική αχρειότητα πίσω από το Κοινό, ισχυρίζεται ο Kierkegaard, είναι ο Τύπος. Προειδοποιούσε πως ‘η Ευρώπη θα φτάσει σε μια στασιμότητα στον Τύπο και θα παραμείνει στη στασιμότητα για να θυμίζει πως η ανθρώπινη φυλή επινόησε κάτι το οποίο τελικά θα την υπερνικήσει’,³ και πρόσθετε: ‘Ακόμη κι αν η ζωή μου δεν είχε καμιά άλλη σημασία, είμαι ευχαριστημένος που ανακάλυψα την ύπαρξη του ημερήσιου τύπου, που σε απόλυτο βαθμό διαφθείρει.’⁴

Αλλά γιατί να κατηγορούμε για την ισοπέδωση το κοινό παρά τη δημοκρατία, την τεχνολογία, ή την έλλειψη σεβασμού για την παράδοση, για να κατονομάσουμε μερικούς υπονήφιους; Και γιατί αυτή η μονομανιακή δαιμονοποίηση του τύπου; Ο Kierkegaard λέει στα γραπτά του ότι ‘Στην πραγματικότητα ο Τύπος, ειδικότερα οι

πρωινές εφημερίδες είναι που καθιστούν τη Χριστιανικότητα αδύνατη.⁵ Αυτός είναι ένας εκπληκτικός ισχυρισμός. Φυσικά, ο Kierkegaard έβλεπε τον τύπο σαν μια μοναδική πολιτιστική/θρησκευτική απειλή, αλλά θα μας χρειαστεί λίγος χρόνος για να εξηγήσουμε το γιατί.

Δεν είναι τυχαίο ότι, γράφοντας το 1846, ο Kierkegaard επέλεξε να επιτεθεί και στο κοινό και στον τύπο. Για να κατανοήσουμε γιατί έπραξε έτσι, πρέπει να ανατρέξουμε έναν αιώνα νωρίτερα. Στο *Δομικό Μετασχηματισμό της Δημόσιας Σφαίρας*⁶ ο Jurgen Habermas τοποθετεί την έναρξη αυτού που αποκαλεί ως *δημόσια σφαίρα* στα μέσα του δεκάτου ογδόου αιώνα. Εξηγεί πως εκείνη την εποχή ο τύπος και τα καφενεία, έγιναν το κέντρο δράσης μιας νέας μορφής πολιτικής συζήτησης. Αυτή η νέα σφαίρα λόγου ήταν ριζικά διαφορετική από την αρχαία πόλη ή δημοκρατία. Η νεωτερική δημόσια σφαίρα έβλεπε τον εαυτό της να βρίσκεται χωρίς πολιτική δύναμη. Αυτή η εκτός-πολιτικής κατάσταση δεν ήταν απλά ορισμένη αρνητικά, σαν η έλλειψη πολιτικής δύναμης, αλλά μάλλον θετικά. Απλά επειδή η κοινή γνώμη δεν είναι μια άσκηση πολιτικής δύναμης, προστατεύεται από οποιοδήποτε επαναστατικό πνεύμα. Οι διανοούμενοι του διαφωτισμού έβλεπαν τη δημόσια σφαίρα σαν έναν χώρο στον οποίο η ορθολογιστική, αμερόληπτη σκέψη που θα έπρεπε να οδηγεί την κυβέρνηση και την ανθρώπινη ζωή θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί και να βελτιωθεί. Τέτοια ανεξάρτητη συζήτηση έφτασε να θεωρείται σαν ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό της ελεύθερης κοινωνίας. Όπως ο τύπος επέκτεινε τη δημόσια συζήτηση σε ένα ολοένα και ευρύτερο αναγνωστικό κοινό συνηθισμένων πολιτών, ο Burke τόνισε το γεγονός ότι, 'σε μια ελεύθερη χώρα, κάθε άνθρωπος πιστεύει πως έχει κάποιο ενδιαφέρον για όλα τα δημόσια θέματα'.⁷

Τον επόμενο αιώνα, χάρη στην επέκταση του ημερήσιου τύπου, η δημόσια σφαίρα έγινε όλο και περισσότερο δημοκρατικοποιημένη μέχρι που αυτή η δημοκρατικοποίηση οδήγησε σε ένα εκπληκτικό αποτέλεσμα το οποίο, σύμφωνα με τον Habermas, 'μετέβαλλε τις κοινωνικές προϋποθέσεις της "κοινής γνώμης" γύρω στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα.'⁸ 'Όσο το Κοινό επεκτεινόταν ... από την εξάπλωση του Τύπου ... η κυριαρχία της κοινής γνώμης φαινόταν ως η κυριαρχία των πολλών και μετρίων'.⁹ Πολλοί άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων και των J. S. Mill και Alexis de Tocqueville, φοβούνταν 'την τυραννία της κοινής γνώμης'¹⁰ και ο Mill ένοιωθε υποχρεωμένος να προστατέψει 'τους μη κομφορμιστές από τη λαβή του ίδιου του Κοινού'.¹¹ Σύμφωνα με τον Habermas, ο Tocqueville επέμενε πως 'η εκπαίδευση και οι ισχυροί πολίτες θα έπρεπε να σχηματίσουν μια *ελίτ του Κοινού* της οποίας η κριτική συζήτηση θα καθόριζε την κοινή γνώμη'.¹²

'Η Παρούσα Εποχή' δείχνει ακριβώς πόσο πρωτότυπος ήταν ο Kierkegaard. Ενώ οι Tocqueville και Mill ισχυρίζονταν πως οι μάζες χρειαζόνταν ελιτίστικη φιλοσοφική καθοδήγηση, και ενώ ο Habermas συμφωνεί μαζί τους πως αυτό που έγινε γύρω στα 1850 με τη δημοκρατικοποίηση της δημόσιας σφαίρας από τον ημερήσιο τύπο είναι μια ατυχής πτώση στον κομφορμισμό από τον οποίο η δημόσια σφαίρα πρέπει να σωθεί, ο Kierkegaard βλέπει τη δημόσια σφαίρα σαν ένα νέο και επικίνδυνο πολιτιστικό φαινόμενο στο οποίο ο μηδενισμός που παράγεται από τον τύπο φανερώνει κάτι το οποίο ήταν βαθιά λάθος από την αρχή με την ιδέα του Διαφωτισμού περί ανεξάρτητης σκέψης. Έτσι, ενώ ο Habermas νοιάζεται για την ανάκτηση των ηθικών και πολιτικών αρετών της δημόσιας σφαίρας, ο Kierkegaard προειδοποιεί πως δεν υπάρχει τρόπος να σωθεί η δημόσια σφαίρα αφού αντίθετα από συγκεκριμένες και αφοσιωμένες ομάδες, ήταν από την αρχή η πηγή της ισοπέδωσης.

Αυτή η ισοπέδωση προέκυπτε με διάφορους τρόπους. Πρώτον η νέα μαζική διανομή της γενικής πληροφορίας συνεπαγόταν ότι κάθε είδος πληροφορίας γινόταν άμεσα διαθέσιμο σε όλους, παράγοντας έτσι έναν αόριστο, αποστασιοποιημένο θεατή. Έτσι η νέα δύναμη του τύπου να διασπείρει πληροφορία σε όλους σε ένα έθνος οδήγησε τους αναγνώστες του να υπερβούν την τοπική, προσωπική τους εμπλοκή και να ξεπεράσουν την επιφυλακτικότητά τους γύρω από αυτό που δεν τους αφορούσε άμεσα. Όπως ο Burke είχε παρατηρήσει με φαιδρότητα, ο τύπος ενθάρρυνε τους πάντες να αναπτύξουν μια γνώμη για το καθετί. Αυτό το έβλεπε ο Habermas σαν θρίαμβο της δημοκρατικοποίησης, αλλά ο Kierkegaard θεωρούσε ότι η δημόσια σφαίρα ήταν προορισμένη να γίνει ένας ανεξάρτητος κόσμος στον οποίο ο καθένας θα είχε μια γνώμη και ένα σχόλιο γύρω από όλα τα δημόσια ζητήματα χωρίς να χρειάζεται κάποια εμπειρία από πρώτο χέρι και χωρίς να έχει ή να θέλει οποιαδήποτε ευθύνη.

Ο τύπος και ο παρακμιακός απόγονός του, το talk show, είναι αρκετά άσχημα, αλλά αυτό το ηθικοφθόρο φαινόμενο δεν ήταν το κύριο ενδιαφέρον του Kierkegaard. Για τον Kierkegaard, ο βαθύτερος κίνδυνος είναι αυτό ακριβώς που ο Habermas επικροτεί για τη δημόσια σφαίρα, δηλαδή, όπως το θέτει ο Kierkegaard, 'το κοινό ... καταβροχθίζει όλη την σχετικότητα και το συγκεκριμένο της ατομικότητας'¹³. Η δημόσια σφαίρα έτσι προάγει πανταχού παρόντες σχολιαστές που σκόπιμα ξεχωρίζουν τους εαυτούς τους από τοπικές πρακτικές από τις οποίες αναπτύσσονται ειδικά θέματα και σε σχέση με τις οποίες αυτά τα θέματα πρέπει να λυθούν μέσω κάποιου είδους αφοσιωμένης δράσης. Αυτό που φαίνεται σαν αρετή στη λογική του αμερόληπτου Διαφωτισμού, επομένως φαίνεται σαν ένα καταστρεπτικό μειονέκτημα κατά τον Kierkegaard. Ακόμη και οι πιο ευσυνείδητοι σχολιαστές δεν χρειάζονται να έχουν εμπειρία από πρώτο χέρι για να πάρουν μια συγκεκριμένη θέση. Μάλλον, όπως παραπονιέται ο Kierkegaard, δικαιολογούν τις απόψεις τους παραθέτοντας αρχές. Αφού τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει αυτή η αφηρημένη λογική δεν είναι βασισμένα στις τοπικές πρακτικές, οι προτάσεις της πιθανόν δεν θα συμπεριλαμβάνουν τη δέσμευση των ανθρώπων που εμπλέκονται, και συνεπώς δεν θα λειτουργούσαν ακόμη κι αν δρούσαν ως νόμοι.. Όπως το θέτει ο Kierkegaard στην 'Παρούσα Εποχή':

Το κοινό δεν είναι ένας άνθρωπος, μια γενιά, η εποχή κάποιου, δεν είναι μια κοινότητα, μια ένωση ούτε αυτά τα ιδιαίτερα άτομα, γιατί όλα αυτά είναι αυτό που είναι, δυνάμει του ότι είναι συγκεκριμένα. Ούτε ένας από αυτούς που ανήκουν στο κοινό δεν έχει κάποια ουσιαστική εμπλοκή σε οτιδήποτε.¹⁴

Πιο βασικά ακόμα, το ότι η δημόσια σφαίρα βρίσκεται έξω από την πολιτική δύναμη σήμαινε για τον Kierkegaard, ότι θα μπορούσε κανείς να έχει γνώμη για οτιδήποτε χωρίς να πρέπει να ενεργήσει σε αυτό. Σημειώνει με αποδοκιμασία ότι η τέχνη του κοινού, η καλή του αίσθηση, η δεξιοτεχνία του έγκειται στο να αφήνει τα πράγματα να φτάνουν σε μια ετυμηγορία και μια απόφαση χωρίς καθόλου να δρα.¹⁵ Αυτό διανοίγει την δυνατότητα της ατέρμονης σκέψης. Διότι αν δεν υπάρχει ανάγκη για απόφαση και δράση, μπορεί να δει κανείς όλα τα πράγματα απ' όλες τις πλευρές και πάντα να βρει κάποια νέα οπτική. Η συσσώρευση της πληροφορίας έτσι μεταθέτει την απόφαση αόριστα, αφού, όσο βρίσκει κανείς περισσότερα, είναι πάντα πιθανό η εικόνα κάποιου για τον κόσμο, και, επομένως και αυτού που πρέπει να κάνει κανείς, να πρέπει να αναθεωρηθούν. Ο Kierkegaard έβλεπε ότι, όταν όλα υπόκεινται σε διαρκή ατελείωτο κριτικό σχολιασμό, η δράση μπορεί πάντα να αναβληθεί. Η σκέψη

είναι μπορεί σε οποιαδήποτε στιγμή να δώσει στα πράγματα ένα νέο φως και να επιτρέψει κάποιο μέτρο διαφυγής.¹⁶ Έτσι δεν χρειάζεται ποτέ να δράσει κανείς.

Όλο αυτό που η στοχαστική εποχή όπως η δική μας παράγει είναι όλο και περισσότερη γνώση. Όπως το θέτει ο Kierkegaard, 'Μπορεί κανείς να πει γενικά για μια εποχή χωρίς πάθη αλλά στοχαστική, συγκρινόμενη με μια εποχή με πάθη ότι αυτό που κερδίζει στην έκταση το χάνει στην ένταση'.¹⁷ Προσθέτει: 'ξέρουμε όλοι πιο μονοπάτι να πάρουμε και ποια μονοπάτια μπορούμε να πάρουμε, αλλά κανείς δεν θα τα πάρει'.¹⁸ Κανείς δεν στέκεται πίσω από τις απόψεις που έχει το κοινό και έτσι κανείς δεν θέλει να δράσει. Έλεγε στα γραπτά του: 'εδώ.. βρίσκονται οι δύο πιο φοβερές καταστροφές που πραγματικά είναι οι πρωταρχικές δυνάμεις του απρόσωπου- ο Τύπος και η ανωνυμία'.¹⁹ Έτσι, το ρητό που πρότεινε ο Kierkegaard για τον Τύπο ήταν: 'Εδώ οι άνθρωποι διαφθείρονται στο μικρότερο χρονικό διάστημα στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, στη φτηνότερη δυνατή τιμή'.²⁰

Στο 'Η Παρούσα Εποχή' ο Kierkegaard περιεκτικά συνοψίζει την άποψή του για τις σχέσεις του Τύπου, της δημόσιας σφαίρας, και της ισοπέδωσης που συμβαίνει στην εποχή του. Ο αποστασιοποιημένος και ανώνυμος τύπος και η έλλειψη πάθους ή αφοσίωσης στην στοχαστική εποχή συνδυάζονται για να παράγουν το Κοινό, τον παράγοντα της μηδενιστικής ισοπέδωσης:

Η αφαίρεση του Τύπου (για μια εφημερίδα, ένα περιοδικό, δεν είναι πολιτική συγκεκριμενοποίηση και μόνο κάτι ξεχωριστό), σε συνδυασμό με την στοχαστική και την έλλειψη πάθους της εποχής, γεννά αυτό το φάντασμα της αφαίρεσης, το Κοινό το οποίο είναι ο πραγματικός ισοπεδωτής.²¹

Ο Kierkegaard σίγουρα θα είχε δει στο Ίντερνετ, την υψηλής τεχνολογίας σύνθεση των χειρότερων χαρακτηριστικών της εφημερίδας και του καφεναείου²² όταν τα Websites βρίθουν από ανώνυμη πληροφορία απ' όλο τον κόσμο και μπορεί κανείς από οπουδήποτε στον κόσμο να συμμετάσχει στις ομάδες ενδιαφέροντος χωρίς προσόντα και να συζητήσει οποιοδήποτε θέμα ατελείωτα χωρίς συνέπειες,. Πράγματι, χάρη στο Ίντερνετ, πραγματοποιήθηκε το όνειρο του Burke. Στις ομάδες ειδήσεων, οποιοσδήποτε, οπουδήποτε, οποιαδήποτε ώρα, μπορεί να έχει μια άποψη για οτιδήποτε. Όλοι είναι μονάχα πολύ πρόθυμοι να απαντήσουν στις εξ' ίσου εκριζωμένες απόψεις άλλων ανώνυμων ερασιτεχνών που ανακοινώνουν τις απόψεις τους από το πουθενά. Τέτοιοι σχολιαστές δεν παίρνουν θέση για τα θέματα για τα οποία μιλούν. Πράγματι, η πανταχού παρουσία του δικτύου τείνει να κάνει κάθε τέτοια τοπική θέση να μοιάζει άσχετη.

Αυτό που ο Kierkegaard οραματίστηκε σαν συνέπεια της χωρίς διάκριση και χωρίς δέσμευση κάλυψης του Τύπου είναι τώρα πλήρως πραγματοποιημένο μέσω του Παγκόσμιου Ιστού. Χάρη στους Υπερδεσμούς, σημαντικές διαφορές έχουν πράγματι ισοπεδωθεί. Η σχετικότητα και η σημασία έχουν εξαφανιστεί. Και αυτό είναι ένα σημαντικό κομμάτι της έλξης του Ιστού. Τίποτα δεν θεωρείται πολύ τετριμμένο για να μη συμπεριληφθεί. Τίποτα δεν είναι τόσο σημαντικό που να απαιτεί ειδικό χώρο. Στα θρησκευτικά του γραπτά ο Kierkegaard έκανε κριτική στον υπονοούμενο μηδενισμό της ιδέας ότι ο Θεός ενδιαφέρεται εξ' ίσου για τη σωτηρία ενός αμαρτωλού και για την πτώση ενός σπουργιτιού²³, ότι 'για το Θεό δεν υπάρχει τίποτα σπουδαίο και τίποτα χωρίς σημασία'.²⁴ Έλεγε ότι μια τέτοια σκέψη θα μας οδηγούσε 'στο χείλος της απόγνωσης'.²⁵ Στον Ιστό, η έλξη και ο κίνδυνος είναι ότι όλοι

μπορούν να έχουν αυτή τη θεϊκή άποψη. Μπορεί κανείς να δει μια καφετιέρα στο Cambridge, ή το τελευταίο σουπερνοβα, να μελετήσει το Πρωτόκολλο του Κιότο, να βρει τι υποτροφίες είναι διαθέσιμες σε ένα άτομο με συγκεκριμένα προσόντα, ή να κατευθύνει ένα ρομπότ να φυτέψει και να ποτίσει σπόρους στην Αυστρία, για να μην αναφέρουμε τον ορυμαγδό των χιλιάδων διαφημίσεων, που παρουσιάζονται το ίδιο εύκολα και όλες το ίδιο στερούνται οποιασδήποτε αίσθησης του τι είναι σημαντικό. Το πολύ σημαντικό και το απόλυτα τετριμμένο τοποθετούνται μαζί στη λεωφόρο της πληροφορίας με ακριβώς τον ίδιο τρόπο με τη θυσία του Ισαάκ από τον Αβραάμ, με κόκκινα άσπρα και μπλε κορδόνια παπουτσιών, με χιλιάδες τηλέφωνα που δεν κουνούν, με τον επόμενο παγκόσμιο πόλεμο που περιγράφονται στη μηδενιστική Λεωφόρο 61 του Dylan.

Ο Kierkegaard ακόμη προέβλεπε ότι η απώτατη δραστηριότητα που θα ενθάρρυνε το Ίντερνετ θα ήταν ο συλλογισμός για το πόσο μεγάλο είναι, πόσο μεγαλύτερο θα γίνει, και τι, αν μη τι άλλο, σημαίνουν όλα αυτά για τον πολιτισμό μας. Αυτό το είδος συζήτησης κινδυνεύει φυσικά να γίνει κομμάτι του ίδιου νεφελώματος ανώνυμων συλλογισμών που αποστρέφονταν ο Kierkegaard. Πάντα ευαίσθητος στη θέση του σαν ομιλητής, ο Kierkegaard κατέληγε την ανάλυση του περί κινδύνων της παρούσας εποχής και των δυσοίωνων προβλέψεων για το μέλλον της Ευρώπης με την ειρωνική παρατήρηση ότι: Και αφού σε αυτή την εποχή, στην οποία στην πραγματικότητα τόσα λίγα πράγματα γίνονται και τόσα υπερβολικά πολλά συμβαίνουν με προφητείες, αποκαλύψεις, υπαινιγμούς και ενοράσεις για το μέλλον, πιθανόν να μην υπάρχει τίποτε άλλο γι' αυτή παρά να συνδεθεί με αυτά.²⁶

Η μόνη εναλλακτική λύση που είδε ο Kierkegaard στην ισοπέδωση και την παραλυτική σκέψη του κοινού είναι να βυθιστεί κάποιος σε κάποιο είδος δραστηριότητας - οποιασδήποτε δραστηριότητας - εφόσον παθιασμένα δεσμευτεί με αυτήν. Στο 'Η Παρούσα Εποχή' παροτρύνει τους συγχρόνους του να αρπάξουν μια τέτοια ευκαιρία:

Υπάρχει τόση λίγη δράση και αποφασιστικότητα αυτές τις μέρες όση έχουν αυτοί που πλατσουρίζουν στα ρηχά νερά και θέλουν να διακινδυνεύσουν να κολυπήσουν στα βαθιά. Αλλά ακριβώς όπως ο ενήλικας που ταλαντεύεται ευχάριστα στα κύματα καλεί το παιδί: 'Έλα, απλά μπες μέσα' - το ίδιο και η απόφαση, για να πούμε, βρίσκεται μέσα στην ύπαρξη (αλλά μέσα στο άτομο, φυσικά) και φωνάζει στο παιδί που δεν έχει εξαντληθεί ακόμη από την υπερβολική σκέψη ... 'Έλα, πήδα, άφοβα μέσα.' Ακόμη κι αν ήταν ένα επικίνδυνο πήδημα, δεδομένου ότι είναι αποφασιστικό - αν το έχεις μέσα σου να είσαι άνδρας, τότε ο κίνδυνος και η αυστηρή κρίση της ζωής για την αδιαφορία σου για τους κινδύνους θα σε βοηθήσει να γίνεις άνδρας.²⁷

Ένα τέτοιο ελαφριά τη καρδιά πήδημα έξω από τη ρηχιά, ισοπεδωμένη παρούσα εποχή μέσα στα βαθύτερα νερά τυποποιείται για τον Kierkegaard από ανθρώπους που πηδούν μέσα σε αυτό που αποκαλεί την *αισθητική σφαίρα της ύπαρξης*. Κάθε σφαίρα της ύπαρξης, όπως θα δούμε, αναπαριστά έναν τρόπο προσπάθειας να βγει κανείς από την ισοπέδωση της παρούσας εποχής κάνοντας κάποιον τρόπο ζωής απόλυτο.²⁸ Στην αισθητική σφαίρα, οι άνθρωποι κάνουν την απόλαυση κέντρο της ζωής τους.

Μια τέτοια αισθητική απάντηση είναι χαρακτηριστική του Net-surfer για τον οποίο η συλλογή πληροφορίας έχει γίνει τρόπος ζωής. Ένας τέτοιος surfer είναι περίεργος για τα πάντα και έτοιμος να διαθέσει κάθε ελεύθερη στιγμή για να επισκεφτεί τα πιο

πρόσφατα καυτά μέρη με μεγάλο ενδιαφέρον στον ιστό. Αυτός ή αυτή απολαμβάνει το πλήρες εύρος των δυνατοτήτων. Για ένα τέτοιο άτομο, το να επισκεφτεί απλά όσο περισσότερους δικτυακούς τόπους γίνεται και να κρατήσει τους πιο ενδιαφέροντες είναι ένα τέλος από μόνο του. Η ποιοτική διάκριση που απομακρύνει την αισθητική ισοπέδωση είναι η διάκριση ανάμεσα σε εκείνους τους δικτυακούς τόπους που είναι ενδιαφέροντες και εκείνους που είναι βαρετοί και, χάρη στο Δίκτυο, κάτι ενδιαφέρον βρίσκεται πάντα ένα κλικ μακριά. Η ζωή συνίσταται στο να πολεμά κανείς τη βαρεμάρα με το να είναι θεατής κάθε ενδιαφέροντος πράγματος που συμβαίνει στο σύμπαν και με το να επικοινωνεί με οποιονδήποτε άλλο το ίδιο προδιατεθειμένο. Μια τέτοια ζωή παράγει αυτό που θα μπορούσαμε τώρα να αποκαλέσουμε έναν μεταμοντέρνο εαυτό - έναν εαυτό που δεν έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο ή συνέχεια αλλά είναι ανοιχτός σε όλες τις δυνατότητες και διαρκώς αναλαμβάνει νέους ρόλους.

Αλλά ακόμη πρέπει να εξηγήσουμε τι κάνει τη χρήση του Ιστού τόσο ελκυστική. Γιατί υπάρχει η συγκίνηση να είσαι ενημερωμένος για το οτιδήποτε όσο τετριμμένο κι αν είναι; Τι υποκινεί την παθιασμένη αφοσίωση στην περιέργεια; Ο Kierkegaard θεωρούσε πως οι άνθρωποι ήταν εθισμένοι στον Τύπο, και μπορούμε τώρα να προσθέσουμε και τον Ιστό, γιατί ο ανώνυμος θεατής *δεν παίρνει κανένα ρίσκο*. Το άτομο στην αισθητική σφαίρα κρατά ανοιχτές όλες τις δυνατότητες και δεν έχει σταθερή ταυτότητα που θα μπορούσε να απειληθεί από μια απογοήτευση, εξευτελισμό, ή απώλεια.

Η ζωή στον Ιστό είναι ιδανικά προσαρμοσμένη σε ένα τέτοιο τρόπο ύπαρξης. Στο Διαδίκτυο, οι δεσμεύσεις είναι στην καλύτερη περίπτωση δυνητικές δεσμεύσεις. Η Sherry Turkle περιέγραψε πως το Δίκτυο αλλάζει τις βασικές πρακτικές που καθορίζουν τι είδη εαυτών μπορούμε να είμαστε. Στη *Ζωή στην Οθόνη*, περιγράφει λεπτομερώς 'την ικανότητα του Διαδικτύου να αλλάζει τις κοινές αντιλήψεις της ταυτότητας'. Στο Διαδίκτυο, μας λέει, 'ενθαρρυνόμαστε να σκεφτούμε τους εαυτούς μας σαν ρευστούς, αναδυόμενους, αποκεντρωμένους, πολλαπλούς, εύκαμπτους, και πάντα μέσα με μια διεργασία'.²⁹ Έτσι 'το Ίντερνετ έχει γίνει ένα σημαντικό κοινωνικό εργαστήριο για πειραματισμό με κατασκευές και ανακατασκευές του εαυτού που χαρακτηρίζουν την μεταμοντέρνα ζωή'.³⁰

Τα δωμάτια συζητήσεων παρέχουν την δυνατότητα παιχνιδιού με πολλούς εαυτούς, κανέναν από τους οποίους δεν αναγνωρίζεται σαν αυτός που πραγματικά είναι, και αυτή η δυνατότητα δεν είναι απλά θεωρητική αλλά πραγματικά εισάγει νέες κοινωνικές πρακτικές. Η Turkle μας λέει ότι:

Η επανεξέταση της ανθρώπινης ... ταυτότητας δεν λαμβάνει χώρα μόνο ανάμεσα στους φιλοσόφους αλλά 'προσγειωμένα', μέσα από μια φιλοσοφία στην καθημερινή ζωή που είναι σε κάποιο μέτρο αποδεδειγμένη και εκφρασμένη από την παρουσία υπολογιστών.³¹

Σημειώνει με συγκατάθεση ότι το Δίκτυο ενθαρρύνει αυτό που αποκαλεί 'πειραματισμό' γιατί αυτό που κάνει κάποιος στο Δίκτυο δεν έχει συνέπειες.³² Γι' αυτόν και μόνο το λόγο, το Δίκτυο αφήνει ελεύθερους τους ανθρώπους να αναπτύξουν νέους και συναρπαστικούς εαυτούς. Τα άτομα που ζούνε στην αισθητική σφαίρα της ύπαρξης θα συμφωνούσαν σίγουρα αλλά σύμφωνα με τον Kierkegaard: 'Σαν αποτέλεσμα της γνώσης και της δυνατότητας του όλα να είναι πιθανά, βρίσκεται κανείς σε αντίθεση με τον εαυτό του.'³³ Όταν μιλά από την πλευρά της

επόμενης ανώτατης σφαίρας της ύπαρξης, ο Kierkegaard μας λέει ότι ο εαυτός δεν απαιτεί 'μεταβλητότητα και λαμπρότητα' αλλά 'σταθερότητα, ισορροπία και αποφασιστικότητα'.³⁴

Θα περιμέναμε επομένως η αισθητική σφαίρα να αποκαλύψει αυτό που ήταν σε τελική ανάλυση μη βιώσιμο και πράγματι ο Kierkegaard υποστήριξε πως αν κάποιος πηδούσε μέσα στην αισθητική σφαίρα με πλήρη αφοσίωση περιμένοντας από αυτήν να δώσει το νόημα της ζωής του, θα ήταν σίγουρο πως θα κατέρρευε. Χωρίς κάποιον τρόπο διαχωρισμού του σημαντικού από το ασήμαντο και του σχετικού από το άσχετο, οτιδήποτε γίνεται εξίσου ενδιαφέρον ή βαρετό και βρίσκει κανείς τον εαυτό του πίσω στην αδιαφορία της παρούσας εποχής. Γράφοντας από την προοπτική της αισθητικής εμπειρίας της απελπισίας που σηματοδοτεί την κατάρρευση της αισθητικής σφαίρας, θρηνεί: 'Η σκέψη μου για τη ζωή στερείται ολοσχερώς νοήματος. Σαν κάποιο κακό πνεύμα να έβαλε ένα ζευγάρι ματογυάλια στη μύτη μου, των οποίων το ένα τζάμι μεγαθύνει σε έναν τεράστιο βαθμό, ενώ το άλλο σμικραίνει στον ίδιο βαθμό.'³⁵

Αυτή η ανικανότητα διαχωρισμού του τετριμμένου από το σημαντικό τελικά σταματά να είναι συγκινητική και οδηγεί στην ίδια πλήξη που ο αισθητής surfer του Δικτύου αφιερώνει τη ζωή του να αποφεύγει. Έτσι, αν κάποιος ρίξει τον εαυτό του πλήρως μέσα σε αυτό, βλέπει τελικά ότι ο αισθητικός τρόπος της ζωής απλά δεν λειτουργεί για να ξεπεράσει την ισοπέδωση. Ο Kierkegaard αποκαλεί μια τέτοια διαπίστωση, απελπισία. Έτσι, ο Kierkegaard συμπεραίνει: 'κάθε αισθητική όψη της ζωής είναι απελπισία, και καθένας που ζει αισθητικά είναι σε απελπισία είτε το γνωρίζει είτε όχι. Αλλά όταν το γνωρίζει, μια ανώτερη μορφή ύπαρξης είναι επιβεβλημένη.'³⁶

Αυτή την ανώτερη μορφή ύπαρξης ο Kierkegaard την αποκαλεί *ηθική σφαίρα*. Σε αυτή, έχει κανείς μια σταθερή ταυτότητα και εμπλέκεται σε δράση. Με την πληροφορία δεν παίζει, αλλά την αναζητά και τη χρησιμοποιεί για σοβαρούς σκοπούς. Στο βαθμό που η συλλογή πληροφορίας δεν είναι ένα τέλος από μόνη της, οποιαδήποτε αξιόπιστη πληροφορία που υπάρχει στον Ιστό μπορεί να είναι μια πολύτιμη πηγή που εξυπηρετεί σοβαρά ενδιαφέροντα. Τέτοια ενδιαφέροντα προϋποθέτουν ότι οι άνθρωποι έχουν σχέδια για τη ζωή και αναλαμβάνουν σοβαρά καθήκοντα. Τότε έχουν στόχους που καθορίζουν τι πρέπει να γίνει και ποια πληροφορία είναι σχετική με την επίτευξή τους.

Στο βαθμό που το Ίντερνετ μπορεί να αποκαλύψει και να υποστηρίξει την κατασκευή και συντήρηση των δεσμεύσεων για δράση, υποστηρίζει τη ζωή στην ηθική σφαίρα. Αλλά ο Kierkegaard θα υποστήριζε πιθανόν πως ο τεράστιος αριθμός των ομάδων ενδιαφερόντων στο Δίκτυο που είναι αφοσιωμένες σε διάφορους σκοπούς, και η ευκολία της προσχώρησης σε τέτοιες ομάδες, θα οδηγούσαν τελικά στην κατάρρευση της ηθικής σφαίρας. Η πολλαπλότητα των σκοπών και η ευκολία της δημιουργίας δεσμεύσεων, οι οποίες θα έπρεπε να υποστηρίζουν τη δράση, θα οδηγούσαν τελικά είτε στην παράλυση είτε σε μια αυθαίρετη επιλογή ως προς το ποιες δεσμεύσεις θα ληφθούν σοβαρά.

Για να αποφύγει την αυθαίρετη επιλογή, μπορεί κανείς, όπως ο Δικαστής William, ο ψευδώνυμος συγγραφέας του Kierkegaard της περιγραφής της ηθικής σφαίρας στο *Είτε/Η*, να στραφεί σε γεγονότα για τη ζωή του για να περιορίσει τις δεσμεύσεις του.

Έτσι ο Δικαστής William λέει πως το εύρος των πιθανών σχετικών δεσμεύσεων περιορίζεται από τις ικανότητες, και τους κοινωνικούς ρόλους του ως δικαστή και συζύγου. Ή για να πάρουμε ένα πιο σύγχρονο παράδειγμα, θα μπορούσε κανείς να διαλέξει σε ποιες ομάδες ενδιαφερόντων να προσχωρήσει με βάση κάποια γεγονότα γύρω από την κατάσταση της ζωής του. Εξ' άλλου δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου ομάδες ενδιαφερόντων που να είναι αφιερωμένες στα πάντα από καπάκια μπουκαλιών μέχρι πολιτιστικά αστέρια όπως ο Kierkegaard,³⁷ υπάρχουν ομάδες ενδιαφερόντων, για παράδειγμα, για γονείς παιδιών με σπάνιες ή ανίατες ασθένειες. Έτσι ο ηθικός ζηλωτής του Δικτύου μπορεί να υποστηρίξει πως, για να αποφευχθεί η ισοπέδωση, αυτό που χρειάζεται κανείς είναι να διαλέξει να αφιερώσει τη ζωή του σε κάτι που έχει σημασία και είναι βασισμένο σε κάποια τυχαία κατάσταση της ζωής του.

Αλλά ο σκοπός του ατόμου στην ηθική σφαίρα, όπως τον ορίζει ο Kierkegaard, είναι να είναι ηθικά ώριμος, και ο Kant υποστήριξε πως αυτή η ηθική ωριμότητα συνίσταται στην ικανότητα να δρα ευκρινώς και ελεύθερα. Για να ζήσει ηθικά, τότε, δεν μπορεί κανείς να βασίσει το νόημα της ζωής του σε αυτό που τυχαία γεγονότα επιβάλλουν με τη σημασία τους. Έτσι ο Δικαστής William είναι περήφανος για το γεγονός ότι σαν αυτόνομος δράστης, είναι ελεύθερος να δώσει οποιοδήποτε νόημα διαλέξει στα ταλέντα του και στους ρόλους του και σε όλα τα άλλα γεγονότα για τον εαυτό του. Έτσι, ισχυρίζεται πως, στο τέλος, η ελευθερία του να δίνει στη ζωή του νόημα δεν περιορίζεται από τα ταλέντα του και τα κοινωνικά του καθήκοντα, εκτός κι αν αυτός διαλέξει να τα κάνει σημαντικά.

Ο Δικαστής William βλέπει πως η επιλογή ως προς το ποια γεγονότα για τη ζωή του είναι σημαντικά βασίζεται σε μια πιο θεμελιώδη επιλογή του τι είναι αξιόλογο και τι όχι, τι είναι καλό και τι κακό, και αυτή η επιλογή εξαρτάται από αυτόν. Όπως το θέτει ο Δικαστής William:

Το καλό είναι για το γεγονός ότι το θέλω, και πέρα από τη θέλησή μου δεν έχει υπάρξει. Αυτή είναι η έκφραση για την ελευθερία ... Με αυτό οι διακριτές έννοιες του καλού και του κακού δεν είναι με κανένα τρόπο υποτιμημένες ή δυσφημημένες σαν μόνο υποκειμενικές διακρίσεις. Αντίθετα, βεβαιώνεται η απόλυτη εγκυρότητα αυτών των διακρίσεων.³⁸

Αλλά ο Kierkegaard θα απαντούσε ότι, αν οτιδήποτε ήταν προς επιλογή, συμπεριλαμβανομένων και των προτύπων στη βάση των οποίων διαλέγει κανείς, δεν θα υπήρχε λόγος για την επιλογή ενός συνόλου προτύπων παρά ενός άλλου.³⁹ Επίσης, αν ήταν κανείς πλήρως ελεύθερος, η επιλογή των κατευθυντήριων γραμμών για τη ζωή του δεν θα είχε καμιά σημαντική διαφορά, αφού μπορεί κανείς πάντα να διαλέξει να ακυρώσει μια προηγούμενη επιλογή του. Μια δέσμευση δεν με υποχρεώνει για κάτι αν είμαι πάντα ελεύθερος να την ανακαλέσω.⁴⁰ Πράγματι, δεσμεύσεις που είναι ελεύθερα επιλεγμένες μπορούν και πρέπει να αναθεωρούνται από λεπτό σε λεπτό όσο εμφανίζεται καινούργια πληροφορία. Η ηθική έτσι καταρρέει στην απελπισία γιατί, είτε είμαι προσκολλημένος με οτιδήποτε απλά συμβαίνει να μου επιβάλλεται ως σημαντικό στη ζωή μου (για παράδειγμα, κάποια απειλητική για τη ζωή ασθένεια) και έτσι δεν είμαι ελεύθερος, ή αλλιώς η καθαρή δύναμη της ελευθερίας που δομεί και αποδομεί δεσμεύσεις υποτιμά τον εαυτό της. Όπως θέτει ο Kierkegaard το τελευταίο σημείο:

Αν ο απελπισμένος εαυτός είναι ενεργός ... συσχετίζεται διαρκώς με τον εαυτό του μόνο πειραματικά, ανεξαρτήτως του τι επιχειρεί, όσο μεγάλο, όσο καταπληκτικό κι αν είναι και με όση επιμονή κι αν το επιχειρήσει. Δεν αναγνωρίζει δύναμη πάνω από τον εαυτό του. Επομένως την τελική στιγμή του λείπει η σοβαρότητα ... Ο εαυτός μπορεί, σε οποιαδήποτε στιγμή, να αρχίσει εντελώς αυθαίρετα πάλι από την αρχή.⁴¹

Έτσι η επιλογή των ποιοτικών διακρίσεων που υποτίθεται ότι υποστηρίζουν τη σοβαρή δράση τον υποσκάπτει, και καταλήγει κανείς σε αυτό που ο Kierkegaard καλεί απελπισία του ηθικού. Μπορεί κανείς να κυριαρχήσει σε κάποιο τυχαίο γεγονός γύρω από τη ζωή του και να το κάνει δικό του μονάχα με το να αποφασίσει ελεύθερα ότι έχει κρίσιμη σημασία, αλλά τότε μπορεί κανείς εξ' ίσου ελεύθερα να αποφασίσει ότι δεν έχει και έτσι στην ηθική σφαίρα όλες οι διαφορές που έχουν νόημα ισοπεδώνονται με το να κάνει κανείς την ελευθερία του απόλυτη.

Σύμφωνα με τον Kierkegaard, μπορεί κανείς να σταματήσει την ισοπέδωση των δεσμεύσεων μόνο με το να του δοθεί μια ατομική ταυτότητα που ανοίγει έναν ατομικό κόσμο. Ευτυχώς, η ηθική άποψη των δεσμεύσεων που ελεύθερα λαμβάνονται και είναι πάντα ανοιχτές σε ανάκληση δεν φαίνεται να υφίσταται για αυτές τις δεσμεύσεις που είναι πιο σημαντικές σε μας. Αυτές οι ειδικές δεσμεύσεις βιώνονται σαν να κρατούν ολόκληρο το είναι μας. Πολιτικά και θρησκευτικά κινήματα μπορούν να μας κρατήσουν με αυτό τον τρόπο όπως μπορούν οι σχέσεις αγάπης και για ορισμένους ανθρώπους τέτοιες 'κλήσεις' όπως η επιστήμη και η τέχνη. Όταν απαντάμε σε τέτοιες προσκλήσεις με αυτό που ο Kierkegaard αποκαλεί άπειρο πάθος - δηλαδή, όταν απαντάμε αποδεχόμενοι μια χωρίς όρους δέσμευση - αυτή η δέσμευση καθορίζει τι θα είναι το σημαντικό θέμα για μας για την υπόλοιπη ζωή μας. Μια τέτοια χωρίς όρους δέσμευση έτσι εμποδίζει την ισοπέδωση εγκαθιστώντας ποιοτικές διακρίσεις ανάμεσα σε τι είναι σημαντικό και τετριμμένο, σχετικό και άσχετο, σοβαρό και επιπόλαιο στη ζωή μου. Το να ζει κανείς με μια τέτοια ανέκκλητη δέσμευση τον βάζει σε αυτό που ο Kierkegaard καλεί Χριστιανική/θρησκευτική σφαίρα της ύπαρξης.⁴²

Αλλά φυσικά, μια τέτοια δέσμευση κάνει κάποιον τρωτό. Ο σκοπός μπορεί να αποτύχει. Ο εραστής μπορεί να φύγει. Η αποστασιοποιημένη σκέψη της παρούσας εποχής, η υπέρ-ευλυγισία της αισθητικής σφαίρας, και η απεριφρακτη ελευθερία της ηθικής σφαίρας είναι όλα τρόποι αποφυγής της τρωτότητας, αλλά αποδεικνύεται όπως, ισχυρίζεται ο Kierkegaard ότι για τον ίδιο εκείνο λόγο, ισοπεδώνουν όλες τις ποιοτικές διακρίσεις, και καταλήγουν στην απελπισία της ασημαντότητας. Μόνο μια ριψοκίνδυνη χωρίς όρους δέσμευση και η ισχυρή ταυτότητα που παράγει μπορούν να δώσουν σε ένα άτομο έναν κόσμο οργανωμένο από τις μοναδικές ποιοτικές διακρίσεις του ατόμου αυτού.

Αυτό οδηγεί στην περίπλοκη ερώτηση: ποιο ρόλο, αν υπάρχει κάποιος, μπορεί να παίξει το Ίντερνετ στην ενθάρρυνση και υποστήριξη δεσμεύσεων χωρίς όρους; Μια πρώτη υπόδειξη μπορεί να είναι ότι η κίνηση από φάση σε φάση θα μπορούσε να διευκολυνθεί ζώντας πειραματικά στον Ιστό, ακριβώς όπως οι εξομοιωτές πτήσης βοηθούν κάποιον να μάθει να πετάει. Θα καλούνταν κανείς να ριχθεί να απολαύσει το σέρφινγκ στο Δίκτυο μέχρι να το βρει βαρετό, μετά να αποφασίσει ελεύθερα ποια

ομάδα ενδιαφερόντων ήταν σημαντική μέχρι η επιλογή αυτή να αποκαλύψει τον παραλογισμό της, και έτσι τελικά να οδηγηθεί να αφήσει τον εαυτό του να συρθεί με μια ριψοκίνδυνη χωρίς όρους δέσμευση σαν τον μόνο τρόπο διαφυγής από την απελπισία. Πράγματι, σε οποιαδήποτε φάση, από το να ψάχνει για όλα τα είδη ενδιαφερόντων δικτυακών τόπων καθώς σερφάρει κανείς στο Δίκτυο, μέχρι το να ξεκινήσει μια συνομιλία σε ένα δωμάτιο συζητήσεων και το να προσχωρήσει σε μια ομάδα ενδιαφερόντων για να ασχοληθεί με ένα ενδιαφέρον πρόβλημα για τη ζωή του, μπορεί να βρει κανείς τον εαυτό του να έλκεται από μια δέσμευση εφ' όρου ζωής. Χωρίς αμφιβολία αυτό μπορεί να συμβεί - άνθρωποι που συναντιούνται σε δωμάτια συζητήσεων μπορεί να ερωτευτούν ο ένας τον άλλο - αλλά είναι πολύ απίθανο.

Ο Kierkegaard θα υποστήριζε σίγουρα ότι, ενώ το Διαδίκτυο, όπως η δημόσια σφαίρα και ο τύπος, δεν *απαγορεύει* τις χωρίς όρους δεσμεύσεις, στο τέλος, τις *υποσκάπτει*. Όπως ένας εξομοιωτής, το Δίκτυο καταφέρνει να συλλάβει τα πάντα εκτός από τον κίνδυνο.⁴³ Οι φαντασίες μας μπορούν να ερεθιστούν, όπως γίνεται όταν παίζουμε παιχνίδια και βλέπουμε ταινίες, και χωρίς αμφιβολία, αν είμαστε αρκετά εμπλεγμένοι ώστε να νιώθουμε πως ριψοκινδυνεύουμε, τέτοιες προσομοιώσεις μπορούν να μας βοηθήσουν να αποκτήσουμε ικανότητες, αλλά στο βαθμό που τα παιχνίδια λειτουργούν κρατώντας προσωρινά τις φαντασίες μας σε περιορισμένους τομείς, δεν μπορούν να εξομοιώσουν σοβαρές δεσμεύσεις στον πραγματικό κόσμο. Οι φανταστικές δεσμεύσεις μας ισχύουν μόνο όταν οι φαντασίες μας αιχμαλωτίζονται από τις προσομοιώσεις μπροστά στα αυτιά και τα μάτια μας. Και αυτό είναι που μας προσφέρουν τα παιχνίδια των υπολογιστών και το Δίκτυο. Αλλά οι κίνδυνοι είναι μόνο φανταστικοί και δεν έχουν μακροχρόνιες συνέπειες.⁴⁴ Ο πειρασμός είναι να ζεις σε έναν κόσμο προκλητικών εικόνων και προσομοιωμένων δεσμεύσεων και έτσι να οδηγηθείς σε μια προσομοιωμένη ζωή. Όπως λέει ο Kierkegaard για την παρούσα εποχή, 'μετατρέπει το ίδιο το καθήκον σε μια μη πραγματική πράξη ενός τεχνήματος, και την πραγματικότητα σε ένα θέατρο'.⁴⁵

Η δοκιμασία για το αν έχει κανείς αποκτήσει μια χωρίς όρους δέσμευση θα ερχόταν μόνο αν είχε το πάθος και το θάρρος να μεταφέρει αυτά που έμαθε στο Δίκτυο στον πραγματικό κόσμο. Τότε θα αντιμετώπιζε κανείς αυτό που ο Kierkegaard καλεί 'τον κίνδυνο και την αμείλικτη κρίση της ζωής'. Αλλά ακριβώς η έλξη του Δικτύου, όπως αυτή του τύπου στον καιρό του Kierkegaard, είναι που *απαγορεύει* αυτή την τελική δέσμευση. Πράγματι, οποιοσδήποτε χρησιμοποιεί το Δίκτυο που οδηγήθηκε να ριψοκινδυνέψει την πραγματική του ταυτότητα στον πραγματικό κόσμο θα έπρεπε να δράσει ενάντια στη ρίζα αυτού που τον προσέλκυσε στο Δίκτυο αρχικά.

Έτσι φαίνεται πως ο Kierkegaard μπορεί να έχει δίκιο. Ο τύπος και το Ίντερνετ είναι ο τελικός εχθρός της χωρίς όρους δέσμευσης, αλλά μόνο η χωρίς όρους δέσμευση σε αυτό που ο Kierkegaard αποκαλεί θρησκευτική σφαίρα της ύπαρξης μπορεί να μας σώσει από τη μηδενιστική ισοπέδωση που ξεκίνησε από το Διαφωτισμό, προωθήθηκε από τον τύπο και τη δημόσια σφαίρα, και τελειοποιήθηκε στον Παγκόσμιο Ιστό.